

Els mallorquins i el PSUC

uan, el juliol de 1936, es d'alguns illencs dins el Partit

fundà a Barcelona el Partit Socialista Unificat de Catalunya, existia ja una forta tradició de vinculació entre

el moviment obrer català i el de les Balears. Les estretes relacions econòmiques i culturals entre l'arxipèlag i el Principat havien permès que, com en el cas d'altres moviments sociopolítics, el desenvolupament a les Illes del sindicalisme i dels partits d'esquerra durant el primer terç del segle XX anàs a remolc de l'exemple principatí. La distribució a Mallorca de publicacions barcelonines, la presència constant a l'illa de dirigents socialistes, anarcosindicalistes o comunistes provinents de Catalunya, i, fins i tot, la relació orgànica directa establerta en ocasions esporàdiques (proposta de confederació de les agrupacions socialistes d'ambdós territoris el 1909, Federació Comunista Catalanobalear, intent de creació d'una Confederació Regional del Treball de Catalunya i les Balears, etc.) expliquen en bona part aquesta connexió. És significatiu, en aquest sentit, que algunes publicacions apologetiques de l'Espanya franquista, com la monumental *Historia de la Cruzada*, atribuïssin a la perversa influència catalana el desenvolupament de nuclis extremistes en una illa tradicionalment considerada tan conservadora.

Encara que des de 1936 es produí l'ensorrament del moviment obrer mallorquí, no hi ha dubte que en els anys de la guerra, l'exili i la clandestinitat antifranquista es mantingué una certa vinculació entre Mallorca i Catalunya. La militància destacada

Socialista Unificat de Catalunya, la mateixa implantació a final dels anys seixanta d'aquest partit a Mallorca, i les vinculacions entre els comunistes mallorquins i catalans durant l'etapa final de la dictadura constitueixen, sens dubte, exemples paradigmàtics d'aquesta relació, que, com és lògic, s'accentuà amb la implantació de la democràcia.

Així, durant la Guerra Civil una bona part dels refugiats socialistes i comunistes mallorquins a Catalunya ingressaren en el PSUC o hi col·laboraren estretament. És el cas de l'extint d'alcalde de Palma Ignasi Ferretjans Sanjuan o de Llibertat Picornell i Femenias, germana de la mítica Aurora Picornell —la "Passionària mallorquina", assassinada pels rebels el gener de 1937— que actuà dins la Unió de Dones de Catalunya. És possible que aquests contactes permetessin, ja en aquella època, una certa evolució dels planteja-

ments del moviment obrer balear respecte a la qüestió nacional. En serien símptomes la presència —encara que minoritària— de la llengua catalana en la publicació dels refugiats socialistes mallorquins a Catalunya, el suplement d'*El Obrero Balear*, i en l'òrgan dels comunistes menorquins *Nostra Paraula*, o l'intent de constituir un Partit Socialista Unificat d'Eivissa i Formentera i d'incorporar les Pitiüses al territori gestionat per la Generalitat durant el desembarcament republicà del capità Bayo (agost-setembre de 1936). Al capdavant, però, la desfeta de 1939 deixà sense solució de continuïtat aquests tímids moviments de l'esquerra balear cap a l'autonomisme.

De manera paradoxal, en el decenni dels quaranta l'activa organització clandestina del PCE de les Balears no es vinculà amb el PSUC, sinó amb el Comitè Regional de València del PCE. D'aquesta manera, durant el període de postguerra caldria esmentar únicament l'actuació a l'exili mexicà i francès de

DOCUMENTA BALEAR

Un grup de militants comunistes mallorquins, fotografiats durant la Segona República. Les estretes connexions del moviment obrer balear amb el català són ben paleses al llarg de tot el segle XX.

Publicacions apologetiques de l'Espanya franquista atribuïen a la perversa influència catalana el desenvolupament de nuclis extremistes en les Balears

Llibertat Picornell, que el 1950 participà juntament amb el seu home, Tomàs Molinero, en l'escissió del sector comorerista del PSUC. Altres balears que tingueren una participació destacada dins el PSUC a l'exterior foren l'economista Gabriel Arrom i Julià, el menorquí —exconseller de la Generalitat— Estanislau Ruiz i Ponsetí, l'antropòleg eivissenc Àngel Palerm i Vich, i, sobretot, el seu germà Joan Antoni, que ocupà el càrrec de director de Catalunya, l'òrgan del PSUC a Mèxic, i abandonà el partit el novembre de 1940 en disconformitat amb el procés d'absorció del PSUC per part del PCE. Dins Catalunya mateix, destacà la figura de Pere Canals i Cambrises —un dels principals comunistes dissidents del període, assassinat per ordre del PCE el 1945—, natural de Cadaqués, però que durant els anys de la Segona República havia residit a Mallorca com a dirigent de l'organització provincial del partit.

Després del parèntesi dels anys cinquanta, a partir del decenni dels seixanta els contactes entre les organitzacions clandestines d'ambdós territoris es varen fer cada vegada més intensos, mitjançant vies de relació tan diverses com la presència a Mallorca de militants del PSUC que complien el servei militar, o la cada vegada més massiva presència d'estudiants mallorquins a les universitats catalanes. No debades, ens consta que cap al 1967 el PSUC tenia organitzades tres cèl·lules a Mallorca, integrades principalment per residents catalans, però també per illencs com l'escriptor solleric Antoni Serra i Bauzà. La reestructuració del PCE mallorquí, esdevinguda al començament dels anys setanta, comptà amb l'assessorament del PSUC. Dirigents del partit català com Antoni Gutiérrez Díaz, Gregori López Raimundo o Jordi Solé Tura —i també d'artistes i intel·lectuals com Josep Guinovart i Teresa Pàmies— viatjaven sovint a l'illa, i bona part de la pro-

paganda clandestina que es distribuïa a Palma procedia de Barcelona. Organitzacions pròximes al PSUC, com Bandera Roja, foren impulsades per cristians progressistes catalans com Francesc Baltasar i exerciren una notable influència en àmbits laborals, com el de l'hoteleria. I per descomptat, molts dels mallorquins residents a Catalunya ingressaren en aquells anys al PSUC, com l'escriptor Joan Soler i Antic.

Una de les principals conseqüències d'aquesta vinculació del PCE de les Illes amb una formació que, com el PSUC, defensava la simbiosi entre l'alliberament social i nacional, va ser l'adopció d'uns postulats més autonomistes per part dels comunistes mallorquins. Cal tenir en compte que històricament l'esquerra mallorquina, i de manera particular el Partit Comunista, s'havia caracteritzat pel sucursalisme, la manca d'un projecte polític propi i el desinterès envers la lluita per l'autogovern i la normalització cultural i lingüística. En el decenni dels setanta, però, la influència *psuquera* permeté una certa evolució en aquest terreny, que cal atribuir també a altres circumstàncies, com el sorgiment de grups nacionalistes a Mallorca i la contraposició franquisme-centralisme enfront de democràcia-autonomia que es donava al conjunt de l'estat. No en va, l'agost de 1975 es publicà en l'òrgan balear del PCE, *Nostra Paraula*, un document intern en el qual es propugnava la consideració de les Balears com a nació i la reivindicació del dret a l'autodeterminació, en oberta contradicció amb les tesis oficials del PCE. De tota manera, el viratge autodeterminista del PCE mallorquí es revelà aviat com a molt circumstancial i acabà generant un trencament intern quan, poc després de la mort de Franco, Santiago Carrillo forçà el comitè de les Illes del partit a fer marxa enrere en els seus plantejaments, en part amb l'argument que ca-

lia evitar a tota costa una reproducció de l'actuació sobirana del PSUC a d'altres indrets de l'estat.

La frustració que aquest episodi generà entre els sectors més nacionalistes del comunisme illenc es pot palesar en un interessant article publicat el 1978 pel psiquiatre i cantant del grup Uc Victorí Planells a la revista *Nous Horitzons*, òrgan teòric del PSUC. En paraules de Planells: "La dictadura dugué a les Illes el consumisme, la destrucció ecològica, l'explotació econòmica i l'opressió política, i ens obligà a viure la nostra història com una negació constant i sistemàtica de la nostra pròpia realitat col·lectiva. Els moviments clandestins progressistes, dins la dictadura, no es plantejaren seriosament la qüestió de la catalanitat illenca. El mimetisme castellanitzant imperava dins l'esquerra de les Illes. El nostre partit, pal de paller en la lluita antifranquista per les llibertats democràtiques, no va saber plantejar adequadament, ni en el seu moment, la discussió, i així vàrem veure com sectors i grups socials, tant del món intel·lectual com de la pagesia, s'anaven allunyant del partit. D'altra banda, tampoc no sabérem —i aquesta era, és i ha d'ésser una gran responsabilitat històrica per als comunistes— integrar els treballadors immigrants al si de la societat illenca. '*Las Islas son una situación específica...*' va ésser una frase de la qual ningú no se'n sabia sortir amb un mínim de dignitat. Cal reconèixer críticament que no hem sabut ésser els capdavanters de la catalanitat ni tan sols a nivell d'introduir-ne el debat. Ja tard, quan els esdeveniments ens havien superat, ens posàrem l'afegit de PCE 'a les Illes': semblava que obríem una sucursal. No havíem sabut lligar la irrenunciable i necessària lluita per les llibertats democràtiques estatals amb la nostra emancipació com a poble."

David Ginard

En morir Franco, Santiago Carrillo forçà el comitè del PCE de les Illes a fer marxa enrere en els seus plantejaments, amb l'argument que calia evitar la sobirania del PSUC